

YTTRANDE**Ert datum:** 2025-10-01

Kulturdepartementet

Er referens: Ku2025/00871

103 33 Stockholm

Kopia till: ku.kkm@regeringskansliet.se

Yttrande över En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Statens historiska museer (SHM) har fått utredningen En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92) för synpunkter och lämnar härmed sitt yttrande.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på överväganden och förslag i betänkandet om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid (avsnitt 6) samt konsekvenser (avsnitt 7). För att ge en bakgrund till och kontextualisera myndighetens synpunkter på förslagen inleds yttrandet med övergripande synpunkter på betänkandet och en beskrivning av SHM:s roll i samhället.

Övergripande synpunkter

SHM bedömer att införandet av en kulturkanon enligt utredningens förslag innebär att en parallell struktur införs. Genom museer, arkiv, folkbibliotek, fastighetsägare, utbildningsinstitutioner och digitala plattformar finns en infrastruktur för att förvalta, tillgängliggöra Sveriges historia och kulturarv som bidrar till för bildning, inkludering och gemenskap.

SHM:s uppgift är att främja kunskapen om och intresset för Sveriges historia och att bevara och utveckla det kulturarv som myndigheten förvaltar. Verksamheten ska vara en angelägenhet för alla människor i samhället. De regionala museerna bedriver inom sina respektive områden verksamhet runt om i landet med kommuner, organisationer och näringsliv. SHM och de regionala museerna är resurser i historieundervisningen och bedriver en omfattande skolverksamhet. Genom den pedagogiska verksamheten bidrar SHM och andra aktörer till inkluderingen av nyanlända och nya medborgare i samhället. Till exempel ger flera av myndighetens museer visningar för SFI-klasser och genomför aktiviteter i samarbete med organisationerna Kompis Sverige och Internationella bekantskaper. Genom extern verksamhet på olika platser och

samarbeten med organisationer i civilsamhället når verksamheten socioekonomiskt resurssvaga grupper och områden.

SHM ser en potentiell skillnad mellan hur myndigheten respektive utredningen ser på museers samhällsroll. Utredningen talar om behovet av att skapa ett "vi", att genom bildning inkludera alla i en gemenskap. Det uttrycks dock inte klart vad för slags gemenskap som avses. Enligt betänkandet ska kulturkanon tydliggöra och tillgängliggöra det kulturella arv som har format landet, som en gemensam referensram för både nya och etablerade medborgare. Utredningen talar om att göra barn och nyanlända delaktiga i det gemensamma kulturella kapitalet. Mer utvecklade resonemang om gemenskapens beskaffenhet och hur den kan stävja samhällsproblem saknas emellertid. Betänkandet refererar till museernas roll i det identitetsbildande nationsbygget tidigare i historien och ger intryck av att de ska inta samma roll idag.

SHM vill framhålla att myndigheten ser som sin uppgift att bidra till en demokratisk samhällsutveckling. Det sker genom att ge så många som möjligt tillgång till historia och kulturarv. Verksamheten erbjuder lärande, upplevelser och dialog om historia ur olika infallsvinklar och perspektiv. Myndigheten bidrar till kunskap och bildning om historien som ger perspektiv på dagens samhälle, till grund för reflektion, samtal och engagemang om dagens och morgondagens samhälle. SHM har ett demokratifrämjande uppdrag. Verksamheten bidrar till målen för kulturpolitiken och utgår från de demokratiska värderingar och principer som uttrycks i bland annat regeringsformen (1974:152), museilagen (2017:563) och den statliga värdegrunden. Principen om armlängds avstånd är avgörande för att SHM ska kunna vara en trovärdig, professionell aktör som allmänheten har tillit till.

Det är välbelagt i forskning att museer har stor betydelse för samhället. Kultur är en omistlig del i att odla en demokratisk samhällsanda. Museer har en roll i samhällsdialogen genom att ge möjlighet till reflektion och engagemang om historia, samtid och framtid. Att ta del av och medverka i museers och andra kulturaktörers verksamheter bidrar även till social tillit, interkulturell dialog, omprövande och konfliktlösning, innovationskraft och välbefinnande. Forskning visar även på en ökad vilja hos personer som deltar i kulturaktiviteter att rösta i allmänna val samt en minskad benägenhet att begå brott. Museerna bidrar till ett konstruktivt samhällsengagemang som även inbegriper en medborgerlig omsorg om samhället och dess institutioner.

Att SHM och andra kulturinstitutioner ges tillräckliga förutsättningar för sina respektive uppdrag samt att verksamheterna når så många som möjligt har större

betydelse för en hållbar samhällsutveckling än att omfördela medel och inrätta en parallell struktur. Det försämrar möjligheterna för befintliga organisationer.

Synpunkter på avsnitt 6 Kommitténs överväganden och förslag

6.2.2 En ny stiftelse bildas

SHM avstyrker förslaget om en statlig stiftelse. Som ovan anförts innebär det att en parallell struktur skapas för att tillgängliggöra Sveriges historia och kulturarv.

SHM vill vidare framhålla att Stiftelseformen inte är en så fri och självständig form som betänkandet beskriver, bland annat beroende på vem som är stiftare, hur stiftelsen styrs och vem som utser styrelseledamöter.

Stiftelsen ska enligt betänkandet vara öppen för donationer för olika ändamål och kunna driva bolag. Även i de fall donationer inte villkoras kan donatorer emellertid ha önskemål och förväntningar som påverkar stiftelsens verksamhet. Gåvan och relationen mellan givare och mottagare kan medvetet och omedvetet påverka stiftelsens val och inriktningen av verksamheten. Därtill har det betydelse *vem* som donerar medel för stiftelsens trovärdighet och status samt därmed intresset för att samarbeta med den.

Formen medför utmaningar över tid när stiftelsen som lösning och stiftelseförordnandets innehåll inte längre svarar mot förändrade behov och förutsättningar i samhället. Den har även begränsningar när det gäller insyn och transparens.

Syftet med möjligheten att driva bolag framgår inte.

6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal

SHM avstyrker förslaget. Myndigheten instämmer i att digital tillgänglighet till historia och kulturarv ger stora möjligheter att nå människor i hela landet. En digital portal är emellertid en otillräcklig lösning. Människor tar idag till sig information på många olika sätt och via olika kanaler, som dessutom förändras snabbt. Stora skillnader föreligger även mellan generationer.

Därtill finns det redan plattformar där människor kan ta del av och utforska historia och kulturarv, och som utvecklas och anpassas efter målgrupp. De verk, företeelser och uttryck som ingår i den förslagna kanon är tillgängliga genom befintlig digital infrastruktur.

Betänkandet beaktar inte pågående utveckling och aktuella uppdrag. SHM, liksom andra museiorganisationer, utvecklar löpande den digitala tillgången till

historia och kulturarv. Ett exempel är undervisningsresursen *sverigeshistoria.se* som är en större satsning för grundskolan och gymnasiet som myndigheten gjort i samarbete med Riksantikvarieämbetet och museer i landet. Vidare kunde utredningen ha fört dialog med Riksantikvarieämbetet, som haft i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en gemensam ingång till museernas digitala utbud för skolan. Uppdraget redovisades till regeringen i november 2025.

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

SHM vill påtala att museer, hembygdsgårdar och andra institutioner med uppdrag att förmedla kunskap om natur- och kulturhistoria m.m. redan gör betydande insatser och förmedling om mycket av det som ingår i förslaget till kulturkanon. Det sker inte samlat men ur olika perspektiv med utgångspunkt i verksamheternas uppdrag och placering i landet, vari ingår även regional och lokal historia. Institutionerna och aktörerna finns över hela landet och erbjuder program, utställningar, föredrag och upplevelser för miljontals människor årligen.

Med hänsyn till principen om armslängds avstånd kan en permanent kanonutställning vid ett museum endast vara ett frivilligt åtagande. SHM ser vidare en utmaning med Nordiska museet som plats för utställningen med hänsyn till museets inriktning på nordisk kulturhistoria.

6.2.5 Tillgängliggörande av kanon genom informationsmaterial och en tryckt publikation

Mot bakgrund av vad som anförts ovan om hur människor idag tar till sig information har en tryckt publikation mer en symbolisk än en praktisk funktion. Rimligheten kan, utöver kostnaderna och den begränsade räckvidden, ifrågasättas mot bakgrund av att utgåvan sannolikt blir inaktuell när urvalet av verk och företeelser uppdateras.

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

SHM delar uppfattningen att folkbildningen har stor betydelse för att sprida kunskap om, och utgöra en arena för dialog kring historia, kulturarv och kultur i bred bemärkelse. Den erbjuder människor mötesplatser som främjar demokrati, samhörighet och social sammanhållning. SHM samarbetar med organisationer inom folkbildningen och bidrar med innehåll till kurser och aktiviteter. Folkbildningen bör ges goda förutsättningar att bidra till samhället. Regeringen har kraftigt minskat anslaget till folkbildningen i statsbudgeten, vilket inte främjar dess betydelsefulla roll och bidrag till samhället.

6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Om kulturkanon införs bör den revideras regelbundet. För att öka förutsättningarna att den uppfattas vara relevant för människor idag bör tidsgränsen 50 år och urvalet ses över. Den bör även uppdateras oftare än vart tionde år. Såväl erfarenhet som forskning visar att urvalet av objekt och företeelser i publik verksamhet samt hur och ur vilka perspektiv som historia förmedlas har betydelse för människors upplevelse av relevans, inkludering och delaktighet.

6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända

SHM vill uppmärksamma att myndigheten bedriver arbete för att inkludera nyanlända. Det sker bl.a. genom visningar för SFI-klasser samt gemensamma aktiviteter i samarbete med organisationer i civilsamhället, däribland Kompis Sverige och Internationella bekantskaper.

6.3.1 En tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon

SHM avstyrker förslaget. Människor tar idag till sig information på många olika sätt och genom olika kanaler, som dessutom förändras snabbt. Stora skillnader föreligger även mellan generationer. Därtill finns det redan digitala plattformar där människor kan ta del av och utforska kulturarv och historia, inklusive de föreslagna verken och företeelserna, och som utvecklas och anpassas efter målgrupp.

6.3.2 Tillfälliga stimulansmedel till läns museer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt

SHM anser att en stärkt grundfinansiering av de regionala museerna ger större samhällsnytta än regionala kanonprojekt, särskilt mot bakgrund av att anslagen urholkas eftersom de inte längre indexuppräknas.

SHM avstyrker förslaget att omfördela 20 mnkr inom utgiftsområde 17 för projekten. Medlen behövs för sina befintliga syften.

6.3.3 En tidig folkutgåva av kanon i bokform

En tryckt publikation på 5 000 exemplar har mer en symbolisk än praktisk funktion. Rimligheten kan, utöver kostnaderna och den begränsade räckvidden, ifrågasättas eftersom om kulturkanon sannolikt blir inaktuell vid en uppdatering. SHM avstyrker förslaget.

Synpunkter på avsnitt 7 Konsekvenser

7.1 Ekonomiska konsekvenser

SHM delar bedömningen att ett avskiljande om 150 mnkr från Allmänna arvsfonden till ett stiftelsekapital på sikt kan medföra ett ökat söktryck på andra stödformer och finansiärer. En konsekvens av avskiljandet är minskade resurser till ideella organisationers projekt med betydelse för inkludering och gemenskap, bl.a. för personer med funktionsnedsättning, barn, ungdomar och äldre personer.

SHM avstyrker förslaget att finansiera utredningens förslag genom omprioritering inom utgiftsområde 17. Det riskerar att försvaga den kulturella infrastrukturen, minska tillgången till kultur i landet och försvåra långsiktig planering för aktörer.

7.2 Övriga konsekvenser

Bedömningen av de positiva konsekvenserna för sysselsättningen, turism- och besöksnäringen, regional utveckling, företagande och internationell marknadsföring förefaller vara väl optimistisk. Det är tveksamt om förekomsten på förteckningen över de 100 verken och företeelserna samt lokala och regionala kanonprojekt ger det uppmärksamhetsvärde som krävs. Flera av objekten är, till del eller helhet, redan väletablerade besöksmål.

Beslut

Beslut i detta ärende har fattats av överintendenten Magnus Hagberg efter föredragning av utredaren Jan Turtinen. I beredningen har även museichefen Katherine Hauptman och museichefen Heli Haapasalo deltagit.

Magnus Hagberg
Överintendent

Jan Turtinen
Utredare